

Claude Lévi-Strauss

Antropologie
structurală
zero

Ediție îngrijită și prefață de Vincent Debaene
Traducere de Giuliano Sfichi

POLIROM
2020

Cuprins

<i>Prefață</i> (Vincent Debaene)	5
<i>Notă asupra prezentei ediții</i>	47

Antropologie structurală zero

Istorie și metodă

I. Sociologia franceză	53
II. În memoria lui Malinowski	98
III. Opera lui Edward Westermarck	100
IV. Numele indienilor nambikwara	118

Individ și societate

V. Cinci recenzii	125
VI. Tehnica fericirii	138

Reciprocitate și ierarhie

VII. Război și comerț la indienii din America de Sud	153
VIII. Teoria puterii într-o societate primitivă	174
IX. Reciprocitate și ierarhie	196
X. Politica externă a unei societăți primitive	201

Artă

XI. <i>Indian Cosmetics</i>	223
XII. Arta de pe Coasta de Nord-Vest la American Museum of Natural History	230

Etnografie sud-americană

XIII.	Utilizarea socială a termenilor de rudenie la indienii din Brazilia.	247
XIV.	Cu privire la organizarea dualistă în America de Sud	266
XV.	Indienii tupi-kawahib	280
XVI.	Indienii nambikwara	295
XVII.	Triburile de pe malul drept al lui Rio Guaporé	314
	<i>Hartă</i>	331
	<i>Lista, sursele și creditele ilustrațiilor</i>	333
	<i>Surse</i>	335

Claude Lévi-Strauss, *Anthropologie structurale zéro*
Préfacé et édité par Vincent Debaene

© Éditions du Seuil, 2019

Collection *La Librairie du XXIe siècle*, sous la direction de Maurice Olender

© 2020 by Editura POLIROM, pentru ediția în limba română

Această carte este protejată prin copyright. Reproducerea integrală sau parțială, multiplicarea prin orice mijloace și sub orice formă, cum ar fi xeroxarea, scanarea, transpunerea în format electronic sau audio, punerea la dispoziția publică, inclusiv prin internet sau prin rețele de calculatoare, stocarea permanentă sau temporară pe dispozitive sau sisteme cu posibilitatea recuperării informațiilor, cu scop comercial sau gratuit, precum și alte fapte similare săvârșite fără permisiunea scrisă a deținătorului copyrightului reprezintă o încălcare a legislației cu privire la protecția proprietății intelectuale și se pedepsesc penal și/sau civil în conformitate cu legile în vigoare.

Pe copertă: © Guliver/iStockphoto.com – Kudryashka

www.polirom.ro

Editura POLIROM

Iași, B-dul Carol I nr. 4; P.O. BOX 266, 700506

București, Splaiul Unirii nr. 6, bl. B3A, sc. 1, et. 1,
sector 4, 040031, O.P. 53

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României:

LÉVI-STRAUSS, CLAUDE

Antropologie structurală zero / Claude Lévi-Strauss; trad. din lb. franceză de
Giuliano Sfichi. – Iași: Polirom, 2020

ISBN: 978-973-46-8313-0

I. Sfichi, Giuliano (trad.)

572.026

Printed in ROMANIA

VI

Tehnica fericirii

Nici un grup uman nu sugerează mai puternic existența unor legi sociale decât societatea americană. Rezultatele adesea frapante la care conduc anchetele Institutului Gallup reprezintă nu atât triumful unei științe noi, care se reduce în realitate la niște metode extrem de fruste, cât consecința naturală a proprietăților mediului social: cu ocazia alegerilor prezidențiale din luna noiembrie¹, cele două mari cotidiene newyorkeze, *Times* și *Tribune*, care îi susțineau pe domnul Roosevelt, respectiv pe domnul Dewey, au publicat prime ediții identice care anunțau realegerea președintelui al cărui mandat tocmai se încheiase, deși se număraseră doar 10% din voturi; iar candidatul republican și-a recunoscut înfrângerea încă din momentul în care au fost cunoscute cam un sfert din rezultate. S-ar zice că în Statele Unite ceea ce este valabil pentru parte este valabil și pentru întreg. Recunoaștem latura superficială a unei concluzii atât de grăbite, dar nu este mai puțin adevărat că viața grupului pare condusă aici de un determinism propriu care depășește conștiințele particulare și pe care individul îl percepe mai ușor din afară decât îl sesizează în forul său interior, printr-un efort de analiză și de reflecție.

Acest primat al grupului și al activității grupului nu constituie, fără doar și poate, o caracteristică diferențială a societății americane. El definește orice viață socială. Totuși,

1. Acest studiu a fost scris în 1944.

capitalul cultural se sedimentează într-o direcție diferită și într-un ritm diferit, după cum avem în vedere societăți formate recent sau altele mai vechi. În acestea din urmă, individul oferă întotdeauna un teren mai bogat decât mediul său, iar mișcarea socială pare destinată să reajusteze permanent grupul la nivelul acestui individ care îl depășește și care îl judecă. Societățile noi prezintă fenomenul invers: straturile de cultură se depun mai rapid și cu densitate mai mare în jurul instituțiilor și activităților colective. Acestea din urmă sunt primele care capătă formă, iar marile cadre ale vieții sociale se solidifică înainte ca ciclul îmbogățirilor individuale să înceapă să se dezvolte plinar.

Totuși, ne-am înșela grav dacă am vedea în Statele Unite doar o societate tânără. America este tânără, fără doar și poate, în măsura în care se creează zi de zi ca o realitate originală, însă acea provincie îndepărtată a Europei care a tins să fie America la început încă nu a dispărut complet. Unele tradiții și genuri de viață arhaice se păstrează aici uneori cu mai multă tenacitate și fidelitate decât în regiunile de unde au fost transplantate inițial. Civilizația americană se formează la confluența a două folcloruri. Unul vechi, de origine europeană sau creat pe teren american în primele secole ale colonizării: cel al cântecelor – imnuri, *spirituals*, balade din Far West –, al sărbătorilor – Thanksgiving, Christmas, Halloween –, al vieții rurale – *hillbillies*, cowboy, populația din *bayous*; și, pe de altă parte, folclorul încă în efervescență al apocalipselor urbane, cu slangul lui care e mult mai mult decât un argou, cu gestele lui autentice populare despre pegra americană – Damon Runyon, Raymond Chandler, Dashiell Hammett –, cu credințele și superstițiile lui – culte, rituri din California modernă – și, în fine, cu plăcerile lui: swing și hot, „Jitterburg” și boogie-woogie, cu *movie*-urile lui, cu spectacolele lui „burlești” și croonerii lui. Mușcând în fiecare zi tot mai adânc din această dublă zonă de umbră, civilizația americană rămâne

totuși supusă încă fatalismului exteriorității: uneori fermecată, alteori îngrozită, ea se descoperă zi de zi din afară.

Numai în această perspectivă putem înțelege opoziția – care probabil nu este proprie Statelor Unite, dar care în cazul lor iese în evidență într-un mod extrem de frapant – între, pe de o parte, plasticitatea și adesea imprecizia reacțiilor individuale și, pe de altă parte, coerența și fermitatea articularilor colective: osatura societății americane se află încă la exterior. Așa se explică unele paradoxuri aparente ale vieții americane, întâlnite în cele mai diverse domenii: în viața agricolă, faptul că țăranul se hrănește mai des cu conserve decât cu roadele pământului său, căci, încă dinainte ca el să înceapă să producă hrana, sistemul de preparare și de distribuire care i-o va restitui a fost deja organizat; în viața industrială și comercială, faptul că marea întreprindere apare nu atât ca slujitoarea atentă a dorințelor individuale, cât ca o creatoare responsabilă a formei și tendinței lor și că ea aspiră chiar la o funcție de educație generală; în viața politică, în fine, faptul că guvernul este mai avansat decât opinia publică. Liberalismul american, atât de îndrăzneț în aparență, necesită o interpretare care să urmeze aceleași linii; căci, mai mult didactic decât revoluționar, el traduce mai degrabă voința de a disciplina reacțiile informale ale indivizilor în numele unui ideal colectiv viu decât o revoltă a individului împotriva unei ordini sociale desuete.

Așadar, Statele Unite de astăzi trăiesc încă sub semnul stranietății pentru ele înseși; s-ar putea spune chiar că această stare tinde să se consolideze, de vreme ce conștientizarea fenomenului s-a produs foarte recent, iar acesta trebuia să fie perceput mai întâi pentru a-și dezvolta toate potențialitățile. Unul dintre cele mai mari succese de librărie din ultimii doi sau trei ani este o analiză a societății americane scrisă de o etnologă, doamna Margaret Mead, mai bine pregătită pentru studiul triburilor melaneziene

decât pentru cel al unei mari civilizații moderne¹. Lumea științifică nu a urmărit-o pe doamna Mead, însă marele public a primit-o cu entuziasm, iar în administrațiile publice, etnografilor și antropologilor li se face din ce în ce mai mult loc. Astfel, savanții cei mai ascultați sunt cei care se consacră tocmai studierii tipurilor sociale cele mai îndepărtate de al nostru și a căror abordare și analiză prezintă cele mai multe dificultăți. Dar asta fiindcă gândirea americană se impregnează tot mai mult de convingerea că orice societate, inclusiv (și poate în primul rând) societatea americană însăși, oferă pentru conștiința individuală un ansamblu la fel de ireductibil precum cutumele străinii ale sălbaticilor din Oceania. Omul obișnuit suportă în mod inconștient această eterogenitate a grupului. Americanul cultivat și optimist vede într-o recunoaștere curajoasă a fenomenului condiția prealabilă pentru căutarea soluțiilor.

Plecând de la postulate atât de diferite de cele cu care suntem obișnuiți în mod tradițional, filosofia socială americană nu poate să se înscrie în aceleași perspective ca a noastră. Căci dacă grupul social constituie o realitate obiectivă și rezistentă, iar în individ trebuie să vedem mediatorul plastic și instabil, atunci un efort inteligent de ameliorare socială trebuie să abordeze individul, și nu grupul; ca să vorbim în limbajul psihologiei americane moderne, „condiționarea” trebuie să se facă „prin interior”. Când orice sistem social apare ca fiind la fel de ireductibil și de eterogen, în zadar am încerca să aflăm care e cel mai bun: toate vor fi proaste, dacă individul nu reușește să-și creeze o atmosferă familiară în cadrul lor. Din fericire, individul poate întotdeauna să fie modificat pentru a se adapta grupului în care s-a născut, indiferent care ar fi forma acestuia din urmă. În sensul cel mai larg al termenului, putem spune deci că gândirea americană este conservatoare. Ea

1. Margaret Mead, *And Keep Your Powder Dry*, William Morrow and Company, New York, 1943.

vrea în primul rând să mențină acele elemente ale vieții sociale americane pe care individul a ajuns să și le încorporeze și asupra cărora a reușit într-un fel să se fixeze: *the American way of life* formează un bloc până în detaliile sale cele mai intime, fie că e vorba despre ieșirea la cinema de sâmbătă seara sau despre *huckleberry pie*... Însă realitatea americană depășește în toate sensurile această mică insulă de claritate și de securitate. Misterioasă pentru ea însăși, ea aspiră mult mai curând să se înțeleagă și să se controleze decât să se transforme. În fața preocupărilor sociale ale Europei, americanul își vede mai întâi propria societate, în legătură cu care își spune în mod firesc că nu te bagi să refaci casa când n-ai nici planul, nici inventarul ei. Nu trebuie deci să fim surprinși că Statele Unite au privit mai întâi problema reconstrucției politice a Europei ca pe cea a unei restaurări.

Individul nu așteaptă; pentru a-l integra grupului său, a-l face să-l accepte, a-i da cel puțin iluzia că-l înțelege, într-un cuvânt, pentru a-i dărui fericirea, trebuie acționat repede; orice metodă este valabilă odată ce-și dovedește eficacitatea. Va fi vizat așadar în primul rând copilul sau, mai exact, acea copilărie eternă pe care orice om o poartă inevitabil în el. Într-adevăr, în fiecare societate, de la cea mai primitivă până la cea mai complexă, individul ascunde în adâncul ființei sale, ca pe o rană necunoscută și mereu deschisă, frustrarea sensibilității sale de copil, supusă, de la o vârstă ce diferă în funcție de cultură, dar întotdeauna prematur, regulilor rigide ale grupului. Întotdeauna și pretutindeni, gândirea adultului, sensibilitatea adultului, activitatea adultului sunt postulate ca un ideal; dar câți adulți ating vreodată acest model social al adultului? Psihologia experimentală dezvăluie că vârsta mentală a imensei majorități a indivizilor rămâne mult mai mică decât vârsta lor fizică. Cum ar putea niște societăți care ignoră acest fapt capital să nu răspândească suferința cerând de la membrii lor mereu mai mult decât pot ei să dea și dându-le, în alte

domenii, mult mai puțin decât doresc ei, inconștient, să primească? Nu am îndrăzni să afirmăm că America a gândit clar această problemă. Dar, așa cum i s-a întâmplat atât de des în cursul secolelor trecute, pare să o fi simțit intuitiv cu mult înainte ca ea să se pună în termeni științifici și să fi schițat pentru ea, într-o manieră încă empirică și confuză, unele soluții.

În Statele Unite am descoperi cu ușurință în tipurile sociale după care se modelează inconștient atât viața privată, cât și viața publică dorința nelămurită de a recunoaște, legitima și satisface acea părțică de copilărie ce trăiește în fiecare dintre noi. Femeia americană este înainte de toate și va rămâne întotdeauna *Mom*, „mami”: veritabilă constantă a sensibilității americane comune și în al cărei prestigiu în creștere sociologii din Statele Unite – mai sensibili probabil la analogiile superficiale decât la adevărata substanță a fenomenelor sociale – presimt deja apariția unui matriarhat modern. Respectarea guvernului în funcție, chiar și de către adversarii săi politici, este un aspect al vieții americane în care orice democrație ar putea căuta cu folos un exemplu; însă cu greu ne-am putea îndoii că respectul aproape sacru al cetățeanului față de președintele Statelor Unite sau al angajatului față de boss nu se reduce, în ultimă analiză, la acea venerare a „oamenilor mari” mereu vie în inima adultului și în care societatea americană a știut să găsească un instrument eficace al regulilor colective. Marea distracție națională, baseballul, cu ritualul său exagerat de minuțios, cu complexitatea și rivalitățile sale arțăgoase, este nu atât un sport, cât apoteoza unui joc de copii. Întregii Americi, de la copii până la bătrâni, *the drugstore* și „fântâna” lui cu o sută de robinete îi oferă materializarea – ajutată de toată magia menajeră a lumii moderne – palatului Doamnei Tartine*, cu ziduri din praline, mobile din caramel, lacuri de sirop și râuri de

* Personaj principal al unui cântecel francez pentru copii (n. tr.).